

บทที่ ๓

ภูมิปัญญาการใช้กลบทที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉิ่น อรมุต

กลบท คือ “คำประพันธ์ที่บัญญัติให้ใช้คำหรือสัมผัสเป็นชั้นแข็งยิ่งกว่าธรรมดา เช่น อมรแมนแมนแมนเจ้าโถมงาม (กลบทตรีประดับ)” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, ๒๕๔๖ : ๗๗) พจนานุกรมฉบับมติชน (๒๕๔๗ : ๕๑) อธิบายความหมายของกลบทว่า “คำประพันธ์ที่บัญญัติให้ใช้คำหรือสัมผัสแปลกแพลงยิ่งกว่าธรรมดา เช่น กุ้ยกุ้ยหน้าไม้เก้อละเมอหึงส์ ฟังฟังก็เหมือนแกล้งแพรงความอึง คิคคิคแล้วให้จิ้งจุ่นเคื่องใจ (กลบททรงนำริ้ว)” อุทัย สีนรุสสาร (๒๕๑๖ : ๘๑) อธิบายความหมายของกลบทว่า “การประดิษฐ์คิดแต่งคำประพันธ์ให้มีลักษณะแปลกไปจากเดิม โดยลักษณะบังคับเดิมของคำประพันธ์นั้นยังคงใช้อยู่ครบถ้วนแต่แต่งเพิ่มขึ้นให้ถูกต้องตามลักษณะของกลนั้น ๆ คำประพันธ์ที่แต่งเป็นกลได้มีทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนและร่าย” เปลื้อง ณ นคร (๒๕๑๖ : ๒๘) อธิบายความหมายของกลไว้ดังนี้ “คำประพันธ์ที่กวีกำหนดแบบขึ้นเป็นพิเศษ และตั้งชื่อเรียกต่างกันไปแต่ผู้กำหนดแบบจะบัญญัติ” สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๗ : ๑๕๘) ให้นิยามความหมายของกลบทว่า “การกำหนดเงื่อนไข ที่นอกเหนือจากข้อบังคับตามฉันทลักษณ์ของบทประพันธ์แต่ละชนิดว่า ณ ตำแหน่งใดจะต้องใช้คำบังคับพิเศษตามเงื่อนไขหรือกติกาอย่างไร”

จากคำอธิบายนี้สรุปได้ว่ากลบทคือ บทประพันธ์ชนิดหนึ่งที่กวีกำหนดแบบขึ้นเป็นพิเศษแตกต่างไปจากบทประพันธ์ธรรมดา และตั้งชื่อเรียกต่างกันไปแต่ผู้กำหนดแบบจะบัญญัติ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้กลบทในความหมายดังนี้ “คำประพันธ์ที่กวีกำหนดแบบขึ้นเป็นพิเศษและตั้งชื่อเรียกต่างกันไปแต่ผู้กำหนดแบบจะบัญญัติ”

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุง บทหนังตะลุงและการพูดคุยสอบถามนายหนังตะลุงและผู้เขียนบทหนังตะลุงบางคนพอจะประมวลเรื่องราวของกลบทที่สัมพันธ์กับหนังตะลุงได้ดังนี้

บทหนึ่งตะลุงส่วนใหญ่แต่งเป็นกลอนแปดหรือกลอนสุภาพเป็นพื้น มีบ้างที่แต่งเป็นกลอนกลบทหรือกลอนชนิดอื่น ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลจากกลอนกลบท เช่น กลอนสี่ กลอนสามห้า กลอนทอย โดยแต่งแทรกเป็นตอน ๆ อาจมากบ้างน้อยบ้างตามความถนัดของผู้แต่ง

หนังสือกลบทที่มีอิทธิพลต่อนายหนึ่งตะลุง คนเขียนบทหนึ่งตะลุง ได้แก่ “กลบทศิริวิบุลกิติ” ของหลวงศรีปริษา (เซ่ง) ซึ่งชาวบ้านภาคใต้เรียกว่า “หนังสือยศกิต” หรือ “เรื่องยศกิต” ซึ่งเป็นหนังสือที่นายหนึ่งตะลุงในอดีตนับถือว่าเป็น “ตำรากลอนหนึ่งตะลุง”

นายหนึ่งตะลุงในอดีต จะเรียนยศกิตกันอย่างจริงจังควบคู่ไปกับการอ่านวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ที่สำคัญคือบทประพันธ์ของสุนทรภู่โดยเฉพาะพระอภัยมณี

หนึ่งประวิง หนูเกื้อ อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช เล่าว่าตนเองหัดหนึ่งเมื่ออายุ ๑๕ ปี เริ่มหัดหนึ่งก็อ่านยศกิตกับพระอภัยมณี เรื่องพระอภัยมณีนั้น กลอนหวานส่วนยศกิตกลอนสนุก หนึ่งสมัยก่อนเรียนวรรณคดีเหล่านี้ทั้งนั้น อย่างหนึ่งปานบอดซึ่งเป็นนายหนึ่งตะลุงที่มีชื่อเสียงและเป็นอาจารย์ของหนึ่งประวิง สามารถจำยศกิตได้ทั้งเล่มเวลาเล่นก็ใช้กลบทแทรกกลอนสุภาพตลอดเรื่อง หนึ่งสมัยก่อนที่เล่นกลอนกลบทมีชื่อเสียงและหนึ่งประวิงได้คู่อีกคณะหนึ่ง คือ หนึ่งสุดบ้านเขาพังไกร อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช หนึ่งคณะนี้ใช้กลอนกลบทที่แต่งเองแทบทั้งสิ้น (อุดม หนูทอง. ๒๕๓๔ : ๑)

นายหนึ่งตะลุงคนอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียงในเชิงกลบทยังมีอีกหลายคน เช่น หนึ่งเที่ยง หนึ่งพิน อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช หนึ่งคลัง สร้อยทอง อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช หนึ่งกราย พัฒน์จันทร์ จังหวัดกระบี่ โดยเฉพาะหนึ่งกรายนั้นสามารถจำยศกิตได้ขึ้นใจทั้งเล่ม

กลบทปรากฏอย่างชัดเจนในบทหนึ่งตะลุงบางเรื่อง บางบท เช่น

๑) เรื่องกลืนกรอบแก้ว ของ ส.ชำนาญภักดี (นายเสื่อ ชำนาญภักดี) กวีชาวบ้าน บ้านคอนคัน จังหวัดสงขลา กลบทที่ปรากฏได้แก่ นาคบริพันธ์ อักษรบริพันธ์ สะบัดสะบั้ง นาคเกี่ยวกระหวัด พยัคฆ์ข้ามห้วย

๒) เรื่องบุกแดนมหัศจรรย์ของนายพ่วง บุษรารัตน์ นักเขียนบทหนังตะลุงผู้มีชื่อเสียงชาวพัทลุง กลบทที่ปรากฏคือ กบเดินต่อยหอย สะบัดสะบิ้ง กลอนสี่ กลอนสามห้า

๓) เรื่องฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ ของนายฉิว ทิพย์วารี กวีชาวบ้านจังหวัดสงขลา นักเขียนบทหนังตะลุงผู้ที่มีชื่อเสียงชาวสงขลา กลบทที่ปรากฏคือ กบเดินต่อยหอย

๔) บทเทวาทของนายฉิว ทิพย์วารี บทเทวาทของหนังกราย พัฒน์จันทร์ บทเทวาทของหนังแปลก สองหิ้ง จังหวัดสงขลา บทเทวาทของหนังเชษฐ ทหารจังหวัดชุมพร บทเทวาทของหนังฟอง อ.ปากหนัง จ.นครศรีธรรมราช กลบทที่ปรากฏ คือ สะบัดสะบิ้ง

๕) บทสมห่อง (บทอัศจรรย์) ของหนังปานบอด อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช กลบทที่ปรากฏ คือ สะบัดสะบิ้ง

๖) บทรามสูรของหนังประวิง หนูเกื้อ กลบทที่ปรากฏ คือ นาคบริพันธ์

๗) บทขมนางของหนังประวิง หนูเกื้อ กลบทที่ปรากฏ คือ อักษรบริพันธ์

๘) บทขมนางของหนังกราย พัฒน์จันทร์ กลบทที่ปรากฏ คือ ครอบจักรวาล

๙) บทยักษ์ถือศีลของหนังประวิง หนูเกื้อ กลบทที่ปรากฏ คือ ดอยหลังเข้า

คลอง

๑๐) บทนางเดิน (บทคร่ำครวญรำพัน) ของหนังกราย พัฒน์จันทร์ กลบทที่ปรากฏ คือ สะบัดสะบิ้ง

๑๑) บทยักษ์ขมป่าของหนังประวิง หนูเกื้อ กลบทที่ปรากฏ คือ อักษรล้วน

๑๒) บทเกี่ยวจอบของนายแปลก มนตรี ผู้เขียนบทเกี่ยวจอบผู้มีชื่อเสียงชาวสงขลา กลบทที่ปรากฏ คือ วั้วพันหลัก

๑๓) บทยักษ์เดินป่าของนายฉิว ทิพย์วารี กลบทที่ปรากฏ คือ กลอนสี่

๑๔) บทนางเดินของหนังเอี่ยม ทองคำ อ.เกาะสมุย จ.สุราษฎร์ธานี กลบทที่ปรากฏ คือ กลอนสี่

๑๕) บทขมนางของหนังศรีพัฒน์ เกื้อสกุล อ.เกาะสมุย จ.สุราษฎร์ธานี กลบทที่ปรากฏ คือ กลอนสี่

๑๖) บทสมห่องของหนังสือพิมพ์ เกือบทุก กลบทที่ปรากฏ คือ กลอนสี่และ กลอนสามห้าปะปนกัน

แม้กลบทที่ปรากฏในยศกิตจะมีถึง ๘๖ ชนิด แต่ที่นายหนังสือและผู้แต่งบท หนังสือกลอนนำมาใช้มีประมาณ ๑๐ ชนิด คือ ๑) นาคบริพันธ์ ๒) อักษรบริพันธ์ ๓) สบัดสะบั้ง ๔) นาคเกี่ยวหวัด ๕) พยัคฆ์ข้ามห้วย ๖) กบเดินค้อยหอย ๗) ครอบจักรวาล ๘) อักษรล้วน ๙) วัฬพหลั๊ก ๑๐) ถอยหลังเข้าคลอง ที่เป็นเช่นนี้เพราะ กลบทเหล่านี้ ช่วยเสริมให้บทหนังสือวิจิตรพิสดารขึ้นแต่งขับร้องและฟังได้ไม่ยากนัก

การใช้กลบทแทรกในบทหนังสือย่อมทำให้บทหนังสือบทนั้น ๆ วิจิตรพิสดารขึ้น

ในบทหนังสือของหนังสือ อรมุต มีการใช้กลบทที่เหมาะสมกับเนื้อหา ซึ่งทำให้บทหนังสือดังกล่าววิจิตรพิสดารขึ้นไม่น้อยกว่า ๑๖ ชนิด ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑) กลบทกบเดินค้อยหอย ซึ่งมีลักษณะดังนี้ กำหนดให้วรรคหนึ่งมี ๕ คำคำที่ ๑ กับคำที่ ๔ คำที่ ๒ กับคำที่ ๕ คำที่ ๓ กับคำที่ ๖ ใช้พยัญชนะตัวเดียวกันและบังคับสัมผัสสระคำที่ ๓ กับคำที่ ๔ เขียนเป็นแบบได้ ดังนี้

ก ข ค ก ข ค ๐ ๐ ๐ ม ง จ ม ง จ ๐ ๐ ๐

ฉ ช ช ฉ ช ช ๐ ๐ ๐ ฉ ฉ ฉ ฉ ฉ ฉ ๐ ๐ ๐

ดังตัวอย่างเช่น

น้ำใจตรีภณิกจิตตรองต่างทองเทียน
ยุคลบยังคู่บาทพระศาสดา
เคารพธรรมคำรพที่โมลีธรรม

“ยกหัตถ์น้อมยอมหัตถ์นั่งขึ้นตั้งเศียร
แจ่มจ่านองจองจำเนียรบังคมคัล
เป็นเทวินทรปิ่นทเวาโลกาสรรพ
ส่องดวงใจใสดังจันทร์แจ่มอัมพร

พร้อมเสนาะเพราะสนิทจับจิตแล้ว
รานราคะละราคินสิ้นสังวรณั

ล้วนน้ำเกิดเลิศเนื้อแก้วคำสั่งสอน
หมุ่นิกายหมายน้อมกรอกิวันทนั”
(กลบทศิริวิบูลกิตติ์)

ในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต มีการใช้กลบทชนิดนี้ปรากฏเป็นจำนวนมาก ดังเช่น

ตัวอย่างที่ ๑ บทบรรยายและพรรณนาความงามของตัวละคร

“เจ้าแอบบังต้นลำควนในสวนศรี คุบุตรของทมิพีนอสุร
พระพักตร์แจ่มเพียงพระจันทร์วันเพ็ญบุรณั ใจเรารักเจ้าแรกรุ่งเจริญวัย
ทั่วภาคพื้นทั้งพิภพจบ โลกหล้า ปล้ำกันคารเปรียบกานดาหาที่ไหน
นางสวรรค์นั้นแสงจากแห่งใด ถ้าสวยเทียบถึงสาวไทยก็ไม่ทัน
สวยทุกสิ่งสมทุกส่วนชวนใจข้อง สวยเนียนมสมเนียน้องสองเต้าถัน
นขาขำเนื้อแขนขาวพราวเหมือนจันทร์ มุคผาดเพียงผ่องผิวพรรณเทพกัญญา
อารมณ์รักอันแรงร้อนอาวรณัจิต ไม่สู้หน่ายหมายสนิทเส่นหา
คัดสินใจแสงนรินทร์กุมารา ตรงเข้าหาลูกสาวเจ้าจอมมาร”
(สามพี่น้องฝ่าแผ่นดิน)

ตัวอย่างที่ ๒ บทบรรยายและพรรณนาอารมณ์ความรู้สึก

“ฝ่ายพระเจ้าเกษนิกรยังร้อนจิต ยกพลติดตามลูกนุกบ้นหา
ตัวนางจรตอนนี้จากพลับพลา มา บิตุราบุกคงร้างเดินทางไกล
ไม่เจอหน้ามาจนนานรำคาญจิต มัวหลงทิศเมื่อแรกทำกรรมไฉน
คิดมือชายต้องมีข้าทำอย่างไร ท้าวตั้งใจเที่ยวตามเจ้าเข้าอรัญ
หลายวันเดินหลงเวียนแค้นคงสงัด จอมกษัตริย์ใจเศร้าเฝ้าโศกศัลย์

นับเนิ่นนานน้ำเนตรนองร้องรำพัน
 สงสารเจ้าสุดสายใจไปจากพ่อ
 จักไพร่พลจากพลับพลาตั้งหน้าตาม
 หลายคืนวันหลงคั่นเวียนเพียรคิดตาม
 ฤทัยที่อรทมทุกข้บุกป่าหนาม
 ไม่ทราบความมัวสับสนว่าอยู่ช้านาน”
 (สายเลือดคลีกล้วย)

ตัวอย่างที่ ๓ บทบรรยายความในใจของตัวละคร

“ฝ่ายแสงนรินทร์นั้นสิ้นอิสระแล้ว เห็นไม่แคล้วชีวิตจะปลิดหาย
 ทนถูกขังทั้งถูกเขียนเขียนจะตาย สิ้นเชิงชายเสียชื่อชาติตระกูลไท
 ใจรักเขาเราจึงขอต่อจอมยักษ์ เสียเพราะรักบุญเพราะเราเฝ้าหลงไหล
 ถูกขังคุกถึงขัดเค้นแน่นทรวงใน หาไมใครเห็นไม่แคล้วแล้วต้องตาย
 มณฑาทิพย์มีทำทางเหมือนอย่างรัก ใจซ้องนักจึงขอนางเจ้าห่างหาย
 อนาคตอนิจจาน่าละอาย พลาดลงตายเพราะเราคิดในมือมาร
 เสียชาติเกิดสิ้นชื่อผู้มุ่งหมาย แสนละอายสุครระอน่าสงสาร
 เหมือนมดตายหมายมาดอมคุ่มน้ำตาล รักรสหวานแรกเริ่มหวังกระทั่งตาย”
 (สามพี่น้องฝาแฝด)

๒) กลบทนาคบริพันธ์ ซึ่งมีลักษณะดังนี้กำหนดให้วรรคหนึ่งมี ๘ คำ คำที่ ๖
 ๗ ๘ สัมผัสกับคำที่ ๑ ๒ ๓ ของวรรคถัดไป คำที่ ๖ ๗ ซ้ำกับคำที่ ๑ ๒ คำที่ ๘ กับคำที่
 ๗ เป็นเสียงเดียวกัน เขียนเป็นแบบได้ ดังนี้

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ก ข ค

ง จ ฉ ๐ ๐ ช ช ฉ

ก ข ค ๐ ๐ ง จ ฉ

ช ช ฉ ๐ ๐ ญ ฎ ฏ

คังตัวอย่างเช่น

“กรุงกษัตริย์ซัดคำโหรทำนาย	โหรทำนายลุลพหุหมายอาลัยสูญ
อาลัยเสียวเหลือวหลังให้คังคุณ	ให้คังแก่นแน่นหนุนด้วยดวงจันทร์
ค้วยดวงจอมสุคาโหราทาย	โหราทูลว่าร้ายพระทัยหวัน
พระทัยหวังตั้งเกดตั้งเวทครัน	ตั้งเวทครันจิดมันเอาขันตี
ออกขันต่อรอป้องประคองรับ	ประคองรานคาสดับตัวโศกศรี
ตัวโศกเศร้าเกล้ากล้อยลดถอยที่	ลดทางตัวหิริทวิทัพบ
ทวิทุกข์รุกโถมกระโจมรับ	กระโจมรานด้านหลบโศกสลับ
โศกสละละถอยค้อยลอยลับ	ค้อยลอยละพระก็จับพระขรรค์จร”

(กลบทศิริวิบูลกิตติ)

ที่ปรากฏในบทหนังสือของหนังสือ อรมุต เช่น
ตัวอย่างที่ ๑ บทพรรณนาอารมณ์รัก

“ข้างฝ่ายองค์นางพระยาเวลาฉีก	กำหนดนึกใจองงค์เกิดหลงไหล
เกิดหลงรักหนักหน่วงในทรวงใจ	ในทรวงเจ้าเฝ้าอาลัยอารมณ์รัก
อารมณ์แรกแปลกเปลี่ยนประหลาดจิต	ประหลาดใจโจนคิดให้ผิดหลัก
ให้ผิดเหลือเยื่อโยน้ำใจรัก	น้ำใจเราเฝ้าสมักรสมานชาย
สมานซิดคิลึกจนคิลึกลับ	จนคิลึกแล้วนอนไม่หลับกระสับกระส่าย
กระสับกระสั่นปั่นป่วนหวนละอาย	หวนระอาว่าผู้ชายเขามีเมีย
เขามีแม่ศรีเรือนเป็นเพื่อนใจ	เป็นเพื่อนจอมหฤทัยเราใจเสียด
เราใจเสาะเพราะทรงศกคดียังรักเมีย	ยิ่งรักมากอยากจะเชียวให้อยู่นาน”

(อาถรรพณ์สวาท)

ตัวอย่างที่ ๒ บทพรรณนาความแปลกประหลาดใจ

“ในครั้งนั้นบันดาลทิมาณยักษ์
 ทวาดหัวนัจฉัตรย์กลับหันหาย
 แทนสถานจอมมารรำพึงคิด
 จิตเป็นที่ร้อนรนหม่นหมองมาก
 จากความโสมนัสอรุรุก
 จากแทนทองมองเขม้นเห็นขวานเพชร
 พระหัตถ์ยกเอาขวานฟ้าในตาพริบ
 สนิมจับคับจิตหวัดประหวาด
 กระชับหันผันเห็นหินเพชรรัตน์
 ยกขวานล่อพอจะลงตรงกับหิน
 เนื่องสลอนจอมมารมรคั่งคั่นกับ
 ครั้งแต่เก่าเราเห็นขีเมฆเลื่อน
 แล้วล่อเล่นตัวกูผู้มารมร
 กุมกรจบเอาขวานฟ้าในตามอง
 คิดว่างามสวยฉวยยุคอาวูรจับ

ทิมาณโยกเหมือนจะหักหวาดหัวนัจฉัตร
 กลับหันเหียนมมเจียรระทายแทนสลิต
 รำพึงคาคหวาดหวัดจิตเป็นทุกข์
 หม่นหมองมีกลางหลากจากความสุข
 อูราเร่งรีบดูจากแทนทิพย์
 เห็นขวานพอกก็เสด็จพระหัตถ์หยิบ
 ในตาพริบจอมทวิปเห็นสนิมจับ
 หวัดประหวัดกริ้วกราดกระชับหัตถ์
 เพชรรายประกายจัดยกขวานลับ
 ตรงกับเหตุในแผ่นดินเนื่องสลับ
 คั่งคั่นคิดผิดกับครั้งแต่ก่อน
 อีเมฆลามาเยือนแล้วล่อหลอน
 ผู้มารมีฤทธิ์รอนกุมกรจับ
 ในตามุ่งพุ่งส่องคิดว่างามสรรพ
 งามสุรจับขวานขว้างอุกภูเขานางทะเลาย”
 (สามพี่น้องฝาแฝด)

๓) กลบทมธุรสวาที ซึ่งมีลักษณะดังนี้ กำหนดให้วรรคหนึ่งมี ๘ คำ คำที่ ๑ ของวรรคที่ ๑ และ ๓ สัมผัสกับคำที่ ๔ คำที่ ๕ สัมผัสกับคำที่ ๗ และคำที่ ๕ ของวรรคที่ ๒ และ ๔ สัมผัสกับคำที่ ๗ เขียนเป็นแบบได้ ดังนี้

๐ ๐ ก ก ข ๐ ข ๐

๐ ๐ ๐ ๐ ค ๐ ค ๐

๐ ๐ ง ง จ ๐ จ ๐

๐ ๐ ๐ ๐ ฉ ๐ ฉ ๐

ดังตัวอย่างเช่น

“อดีเตแต่่นานนิทานหลัง	มีนกรังหนึ่งกว้างลำอางศรี
ชื่อจัมบากหลากเลิศประเสริฐดี	เจ้าธานียศกิตมทิสรา
คำรงภพลบเลิศประเสริฐโลก	เป็นจอมโจกจุดจักรอัครมหา
อานุภาพปราบเป็รื่องกระเคื่องปรา	กฎเคษาเป็นเกสนิเวตเวียง
ย้อมไพบูลย์ทุนสวัสดิ์สมบัติเรียม	เอี่ยมจะเทียมตรีเนตรลือเคชเสียง
พิภพเบื่องเลื่องล้นสนั่นเพียง	จักเอนเอียงองค์ลั่วทั่วจักรพาล
มีเอกนางอย่างองค์ในวงศ์สวรรค์	คังดวงจันทร์แจ่มโคมโพยมสมาน
พระพักตร์เทียบเปรียบพรหมอันชมมาน	พระศอปานเหมหงส์บรรจงจร”

(กลบทสิริวิบูลกิตติ)

กลบทชนิดนี้ปรากฏมากในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต ดังเช่น ตัวอย่างที่ ๑ บทบรรยาย

“ฝ่ายพระแสงศิลปีชัยเวลานั้น	ตอนกลางวันพักกายได้ไม้ใหญ่
ปรึกษาเรื่องเมืองนาควิบากไกล	ต่อเมื่อไรจะ ได้ของที่ต้องการ
น้องทุกข์เทียบเทียบหนักจะพักไหน	ไม่มีใจที่จะสุขสนุกสนาน
ยังหนักใจไหนจนทนทรมาน	ไม่แจ้งการข้างหลังเป็นอย่างไร
จากมารคามาคงจงใจหมาย	ว่าจะได้ดวงจินคาน่าสงสัย
ไม่สมหวังสังเวชสมเพทใจ	ในทันใดเสียงคังก็ฟังดู”

(ราชินีบอด)

ตัวอย่างที่ ๒ บทปลอบประโลม

“พลาถโลมหลอบปลอบว่านิจาเหย
 ความสัจจั่งตั้งจิตที่คิศจริง
 ถ้าเราสองครองสัจอย่าปฏิเสธ
 รักฝังจิตไม่คิกจางอยู่กลางใจ
 คอยระวังนั้งระแวงเหมือนแกล้งว่า
 อย่าเชื่อคนปากคั้นที่มันคม
 อันคำหลอกบอกให้หลงมันคงหลอน
 อันคนตำคำเตือนนั้นเหมือนตัว
 คนขุยงคงระยำทำขุ่ยยาก
 พลาถกอดคอบลูบไล้ทั่วกายกร

ไม่น่าเลยจะมัวหมองแม่ห้องหญิง
 จะไม่ทิ้งทอดทำให้เข้าใจ
 อย่าถือเหตุคำขุยงมาสงสัย
 เรื่องอะไรในอุราเจ้าอารมณ์
 ใครมูสามาจิสิ้นไม่เห็นสม
 จะตกตมลงตำถ้ำลำตัว
 อย่าใจอ่อนววยวุ่นเลขทูนหัว
 บ้างช่างยั่วตัวมันขุ่ยรู้แต่ขอน
 อย่าเชื่อปากคนบอกมันหลอกหลอน
 สาวค้อยผ่อนผันตามความพอใจ”

(มาตราเหนือเมฆ)

ตัวอย่างที่ ๓ บทพรรณนาความในใจ

“คอยเวลาหาฤกษ์ร้ายเอาไว้แล้ว
 อีหนามขมคมขิคคอยกริคราย
 พอได้ทีมีทำต้องฆ่าทิ้ง
 ถึงเรื่องร้ายจะได้รู้ถึงภูวไนย
 ฝ่ายน้องนี้มีนำหนักเขารักสนิท
 โชคเราก้าวเข้าโอกาสน้องคาคการณ์

เห็นไม่แกล้วอย่าให้ฉลาดที่มอดหมาย
 มันไม่ตายก็ยงตำให้เข้าใจ
 จะไม่ยั้งยืนยงอย่าสงสัย
 จะจับใครเมื่อไม่มีสักชีพยาน
 คงไม่คิดว่ากล่าวให้ร้ายฉาน
 เห็นผลงานผ่านไปง่ายไม่เป็นไร”

(มัจจุราชสายน้ำผึ้ง)

๔) กลบทนารายณ์ทรงเครื่อง ซึ่งมีลักษณะดังนี้ “กำหนดให้วรรคหนึ่งมี ๘ คำ
 จังหวะละ ๒ คำ มี ๔ จังหวะ ๒ จังหวะแรกใช้พยัญชนะซ้ำกัน ๒ ตัว ๒ จังหวะหลังก็
 ลักษณะเดียวกัน” (โกชัย สาริกบุตร. ๒๕๑๘ : ๓๒) เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

กข กข คง คง

จฉ จฉ ชช ชช

ฉญ ฉญ ฉฎ ฉฎ

ฐ๗ ฐ๗ คค คค

คังตัวอย่างเช่น

“ข้าสาวชาวศรีทรวดมีทรงมิ่ง	นางแอบแนบอิงสุดถวิลแสนถวิล
นมตั้งนั่งเต้าคลอเคล้าคลอคลิ่ง	ล่อหลาลาลินเลศลินลาศลอย
โอยรู้เี่ยมเี่ยมอรรณสีจัดแสงจิม	เี่ยมเี่ยมเี่ยมอิมแสงหิมสุกห้อย
หน้าขวนนวลอย่างดวงนางคุณ้อย	แฉล้มแฉ่มช้อยพักตร์ช้อยเพียงชม
โอยรู้ปร่างอ่างเปรียบจันทร์เทียบจริงแท้	ศรีแข่งแสงแฉงามแฉ่งแฉ่ม
นุ่งห่มนมเห็นนวลเต็ม โนม	นำชิตนิตชมแลอมล่ออ่า
สอดแฉงแฉงคินอกมิในเมียน	รุ่งชายรายเชียรลี้วันเขียนลายข่า
นุ่งลายในเลศคอกเจ็ดดวงจันทร์	ลวดทองล่องทันแอบคำอ่าคง”

(กลบทศิริวิบุลกิตติ์)

ในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ่ง ธรรมุต มีการใช้กลบทชนิดนี้ปรากฏมากคังเช่น
 ตัวอย่างที่ ๑ บทพรรณนารูปร่างและลักษณะของนางหึงคง

“ช้อนกล่าวสาวงามจากคามวาสี	แม่หนุอยู่ดีราศีสุกใส
ยอดหญิงหึงคงสมทรงสาวไทย	หน้าขวนนวลโยชอบใจชายชม
โอยรู้ปร่างอ่างเปรียบจันทร์เทียบจริงแท้	สวยแข่งแสงแฉงามแฉ่งแฉ่ม
นุ่งห่มนมเห็นในคั้นโนนม	นำชิตนิตชมแลอมล่ออ่า

นุ่งสมนวลศรีนอกมีในเมียน
 สวยลายใส่เลิศคอกเจ็ดควงจำ
 คางสมคมสันข้างพื้นชูปพี
 ในเลื้อเนื้อสาวโคนขาวปลายแดง
 นาคข้างซุงวงเดินหน่วงปลายแขน
 นาคทลงนางเพลินชายเนินชมนา

รุ่งชายรายเขียรล้วนเขียนลายขำ
 ลวดทองลงทำสมร่ำสวยแรง
 ทั้งได้ทองคี่ฝั่งศรีผุดแสง
 นมแต่นางแต่งยังชั่วยั่วชา
 โทกบานวารแบนไกว่แขนแกว่งขา
 แนวเฟินเนินผาศิลาสีลาย”

(มัตติกา)

ตัวอย่างที่ ๒ บทพรรณนาความทุกข์ของเจ้าหญิงดวงสุดาซึ่งถูกพระบิดาสาป
 ให้กลายเป็นผี

“เจ็บรอยพ่อตีตรงที่พ่อค้อย
 เกณฑ์นำกรรมหนักจอมยักษ์ใจย้าย
 เคยรักกลับละสละเสียแล้ว
 หายรักหักร้างเป็นก้างปางกรรม
 ผีเดินผู้เดียวหนามเกี่ยวหนี้ยวกาย
 จวนคำจำคิดคว้นคิดคงตาล
 คำลงคงแรมพวงแรมเพิงเขา
 ทุกข์ซ้ำเที่ยวชนเหลือทนหลงทาง

โหดโหดย้อยล้วนรอยไม้หวาย
 โกรธลูกกลับร้ายสาปกายสร้างกรรม
 แรกก่อนลูกแก้วสุขาแสนขำ
 ทูตไร้พ่อทำเกณฑ์นำกรรมนาน
 มุดช่องมองชายใจหายจำหาญ
 เจอพวกใจพาดตายแน่นแต่นาง
 ไร้รอกเรากลับเหงาไกลห่าง
 มายากมากอย่างคงกลางแดนไกล”

(กามเทพลวง)

๕) กลบทัวพันหลัก ซึ่งมีลักษณะดังนี้ กำหนดให้วรรคหนึ่งมี ๘ คำ คำ
 สุดท้ายของแต่ละวรรคใช้พยัญชนะตัวเดียวกันกับคำแรกของวรรคถัดไป เขียนเป็นแบบ
 ได้ ดังนี้

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ก

ก ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ข

ข ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ค

ค ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ง

ดังตัวอย่างเช่น

“อันเรื่องคาบสสร้างพรตทรง	ทรงจำนงน้อมกรอ่อนเศียรศรี
ศิโรรายไหว้เปลวอัคคีมี	มีอินคินีกหมาชชายจิวร
จิวรแห่งพระปัดแยกพุทธองค์	องค์ท้าวทรงจิตจำคำสั่งสอน
สอนดวงจิตทิวรีแต่ก่อน	ก่อนสั่งสอนฤทัยยอมมีมา
มาจะกลับจับกล่าวเรื่องราวหลัง	หลังที่ยังยุคไว้ไม่กล่าวหา
หาเรื่องท้าวเจ้าเมืองที่เนื่องมา	มารอราตั้งค่ายจะรายรบ
รบจะเร่งรีบจัดจัดรพล	พลสกลรู้ว่าท้าวเจ้าเมืองหลบ
หลบหลีกหนีพญาพาลผ่านพิภพ	ภพสงบขึ้นราชปราสาทรัตน”

(กลบทศิริวิบูลกิตติ)

ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรนุค เช่น
ตัวอย่างที่ ๑ บทพรรณนาความทุกข์ระทมของนางสุชาดา

“ไอ้อณาถวาสนาชะตาต้อง	ชะตาตัวมัวหมองร้องไห้หา
หาผู้ใดใครเล่าเขาจะมา	เขาจะมีเมตตาคงจะหาไมใคร
ใครจะรู้หนูถูกกล่าวเพราะทำผิด	ผิดที่คิดลบหลู่ท่านผู้ใหญ่
ใหญ่ยิ่งยงทรงศักดิ์ากล้านกรียงไกร	ไกลออกไปคนยังกลัวทั่วโลกา
กรุณามาบปล่อยลูกเถิดพ่อ	พ่อเหอขอโทษก่อนโปรดผ่อนหา
หาไม่แล้วเรื่องจะคิดหนีบิดา	นางโสภคัลย์พรรณนาอยู่เดียวดาย”

(สามพี่น้องฝาแฝด)

ตัวอย่างที่ ๒ บทพรรณนาความทุกข์ระทมของนางกุมาริกา

“แล้วเมืองทองหาขยับไปกับตา	กุมาริการ้องให้ดูทั้หมอง
หมองอารมณ์ตรมนี้ก็แล้วตริกตรอง	ตรองตริเห็นว่าต้องกันดารนาน
นานเหลือเกินเหลือคนค่านวนนับ	นับวัน ไกลมิได้กลับเมืองทองสถาน
สถานที่เมืองทองลูกต้องการ	การเดินทางยังนานไม่แน่นอน
นอนกลางคืนกินกลางป่าเวดากิน	กินบนดินอาหารคงพงไพรสร
ถึงใจรักหักจิตพาบิคร	ออกเร่ร้อนสองคนผจญภัย”
	(อาถรรพณ์สวาท)

๖) กลบทละบัดสะบั้ง ซึ่งมีลักษณะดังนี้ “กำหนดให้วรรคหนึ่งมี ๕ คำ แบ่ง จังหวะคำภายในวรรคเป็น ๓/๒/๔ และบังคับให้ ๔ คำท้ายวรรค เป็นการซ้ำคำเพี้ยนกัน คือคำที่ ๑ กับคำที่ ๓ เป็นคำเดียวกัน ส่วนคำที่ ๒ กับคำที่ ๔ เป็นคำที่มีเสียงพยัญชนะ เดียวกัน แต่ใช้สระหรือตัวสะกดต่างออกไป ทำให้ท้ายวรรคทุกวรรคมีเสียงเบาหนักเบา หนัก (ลหุครุลหุคร) สลับกัน” (อรอุมา สุวรรณประเทศ. ๒๕๔๒ : ๖๔๔๓) เขียนเป็น แบบได้ ดังนี้

○ ○ ○ ○ ○ ก ข ก ข	○ ○ ○ ○ ○ ค ง ค ง
○ ○ ○ ○ ○ จ ฉ จ ฉ	○ ○ ○ ○ ○ ช ช ช ช

ดังตัวอย่างเช่น

“ในครั้งนั้นเว ไซยันต์ก็วันก็หวาด	สะท้านอาสน์เทวฤทธิ์สถิตสถิร
ปรีชาตฉลาดฉัตรประดับระบิณ	พิภพอินทร์ก็องคั่งกระทั่งกระเทือน
เสียงโครมครามครืนครั้นสนั่นสนัด	คังทิพย์รัตน์อมรินทร์จะหมิ่นจะเหมือน
จะพราวแยกแตกพลัดก็จัดก็จื่อน	คังคาวเดือนเดือนลัดจะจัดจะจาย

ทั้งบั้นทุกัมพลอำมราชก็หวาดก็ไหว
 เศษเสียดสุดสวาทไม่คลาดไม่คลาย
 ทำวอมเรศอิศราชให้หวาดให้หวัง
 ว่าบุญใคร โฉนกล้ำจะระจระโรม

กลุ่มเป็นไฟร้อนแรงไม่แห้งไม่หาย
 ชะอุมชะอายอลเวงกระเครงกระโครม
 พะวงพะวังใจนึกไม่หึกไม่โหม
 จะเถาโถมทิพย์รัตนให้จัดให้อาย”
 (กลบทศิริวิบุลกิตติ์)

ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต เช่น
 ตัวอย่างที่ ๑ บทบรรยาย

“ในครั้งนั้นเวษยันต์ให้หวั่นให้หวาด สะเทือนอาสน์เทวดุทธิ์ทำวโกสิตโกสิย
 นำใจเจ้าจอมทิพย์ไม่ดิบไม่ดี โฉนที่ร้อนรนสกนรภัย
 ทั้งเหว้อไคลไหลหลังทรงนั่งทรงนึก ความรู้สึกทบทับกระสับกระส่าย
 ดูดาวเดือนเลื่อนลัดกระจัดกระจาย ช่างพลัดพรายคูที่มันผิดที่ผิดทาง
 ทิพย์อาสน์ที่เคยอ่อนกลับร้อนกลับเร่า จิตใจเจ้าพิมานทองกลับหมองกลับหมาง
 หมอกเมฆมัวมีคมมากเป็นหลากเป็นลาง ทุกทุกอย่างเครื่องทิพย์ก็สิ้นดิบสิ้นดี
 นกศูดแสงแก้วเคยแววเคยวับ อัจกลับที่เคยแจ่มแสงหมดคลี
 ทุกสิ่งอย่างขวางตาผิดทำผิดที คงจะมีเรื่องประหลาดที่สำคาศสำคัญ”
 (ม่านมลทิน)

ตัวอย่างที่ ๒ บทตลก

ได้อยู่รักษาห้วยป่าช่วยป่ารี
 ประภูเทเสมิมะยิมะหยัง
 อยากจะกินของดีประคิประควย
 ถูกปลิงกัดทวยอุดไม่หลุดไม่หล่น

“จะกล่าวถึงอสุรายักษ์ยักษ์
 พุฒสี่กีกักคะลักคะลวย
 คะริงคะริงอกงามสองสามหนวย
 พุฒสวยกีกักคะยักคะเย
 ปีนขึ้นบนขอนหยีขึ้นจีขึ้นเข

กระเด็นผลุดหลุดผางลงล้างลงเด
 พอลิ้นผลุดหลุดผุดลงคุดลงคุดาน
 พระ โถมงามสายพักทั้งรักทั้งรัง
 ทรงกำลังยังหนุ่มเป็นหุ้มเป็นห่อม
 มีพิษร้ายไม่หลอกพ่นออกพ่นเอง
 แม่หิดกรังหนังขุยเป็นขุยเป็นขน
 พอหิวจืดกวัดแกว่งหัวแดงหัวคาง

พูดเสกก็คิงคะรังคะรัง
 พุดขานแลเป็นหางอยู่ข้างล่างข้างหลัง
 เวลานั่ง โกง โกงคะโยงคะเยง
 งอกขึ้นล้อมพุดสีระสีระเสง
 ชอบทำเพลงอ้อร้อยักคอกยักคาง
 ขยักขย่นซ่อนเร้นแลไม่เห็นไม่ห่าง
 เห็นมีทางแล้วแย่งบองของสำคัญ”
 (ราชินีบอด)

๗) กลบทอักษรบริพันธ์ ซึ่งมีลักษณะดังนี้ กำหนดให้วรรคหนึ่งมี ๘ คำ คำที่ ๖ ๗ ๘ เป็นพยัญชนะเสียงเดียวกับคำที่ ๑ ๒ ๓ ของวรรคถัดไปเขียนเป็นแบบได้ ดังนี้

○ ○ ○ ○ ○ ก ข ค ก ข ค ○ ○ ง จ ฉ
 ง จ ฉ ○ ○ ช ช ฌ ช ช ฌ ○ ○ ญ ฎ ฏ

คังตัวอย่างเช่น

“อันเรื่องทำวาศกกิจอมอิตรศ
 จิตรเสมอเหมือนมหาสุธาธาร
 เพราะเหตุท้าวปรากฏในทศมิตร
 มีพวกสมัครคุดาพม่าไทย
 เข้าชักซ้อมพร้อมหน้าเป็นข้าบาท
 เฉลียวเหลือเชื้อฝรั่งอังกฤษแกม
 หนึ่งหน่อท้าวเจ้าลาวและเจ้าญวน
 มีหมู่พวกวิลันดาเข้ามาใน

เจ้าอมราเรื่องเดชดวงเจตสมาน
 สูดที่เทียบเปรียบปานพระหฤทัย
 นอกทุกเมืองเรื่องฤทธิ์พิศมัย
 พวกมอญเทศเทศไสยแขกไทรแซม
 ปานขอบเบื้องบทราชฉลาดแหลม
 ออกเกรงกายหมายมั่นนบนอบไท
 ลงใจยอมพร้อมถ้วนมีพิศมัย
 ขึ้นเมืองน้อมจอมไทยทั้งจีนพราหมณ์”
 (กลบทศิริวิบุลภิตต์)

ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต เช่น

“ไอ้อณาตวาสนาอุราไหว
แสนซัดซ้องร่ำว่ากรรมมันจำเป็น
เราจำจิตคิดอยู่ในอุหา
นางต้องหลงเรียกหาสามีไกล
เนื้อเคราะห์ร้ายตายแน่แต่เดียวโคด
เฝ้าโหยหวนครวญคู่พระภูมินทร์
เป็นแน่แน่วแล้วน้องต้องตายนี้
ครวญเคราะห์ร้ายได้แต่เฝ้าอวารณ์

เหมือนเรือใหญ่คิดตื่นสุดสิ้นเข็น
มาจำเพาะก็ไม่เว้นรัฐจวนใจ
นางคิดเห็นเป็นเวราน้ำตาไหล
สาวหมดกล้าอาศัยในศิรินทร์
ต้องคับคั้นสิ้นประ โยชน์ในโชคหิน
พระที่ไม่ได้ยื่นเป็นแน่อน
ต้องตั้งหนึ่งว่าถึงที่ชีวิตหล่อน
แล้วยกย้อนเรื่องราวสาวนิยาย”
(ฉิ้น อรมุต : เทพธิดาดง)

๘) กลบทนาครบริพันธ์แปลง เป็นกลบทที่หนังฉิ้น อรมุต คิดขึ้นโดยดัดแปลงมาจากกลบทนาครบริพันธ์ ซึ่งเดิมกำหนดให้หนึ่งวรรคมี ๘ คำ คำที่ ๖ ๗ ๘ สัมผัสกับคำที่ ๑ ๒ ๓ ของวรรคถัดไป คำที่ ๖ ๗ ซ้ำกับคำที่ ๑ ๒ คำที่ ๘ กับคำที่ ๓ เป็นเสียงเดียวกันเขียนเป็นแบบได้ดังนี้

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ก ข ค ก ข ค ๐ ๐ ง จ ฉ
ง จ ฉ ๐ ๐ ช ช ฉ ช ช ฉ ๐ ๐ ญ ฎ ฏ

มาเป็นกำหนดให้หนึ่งวรรคมี ๘ คำ ให้คำที่ ๖ ๗ ๘ เฉพาะวรรคหลังเป็นเสียงเดียวกับคำที่ ๑ ๒ ๓ ของวรรคต่อไปโดยให้คำที่ ๖ ๗ ซ้ำกับคำที่ ๑ ๒ คำที่ ๘ กับคำที่ ๓ เป็นเสียงเดียวกัน เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ก ข ค
ก ข ค ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ง จ ฉ

ที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต เช่น
ตัวอย่างที่ ๑ บทพรรณนา

“สงสารสาวผกากรอนองน้ำตา	ยังโศกคล้ายพรรณนาให้อาคร
จะแลเหลียวเปลี่ยวใจ ไม่ใครช่วย	ชีวิตนี้เองต้องม้วยวิบัติสูญ
วิบัติสิ้นเสียวสังข์พงศระกุล	ตระกูลวงศ์พงศ์ประยูรขัตติยา
ขัตติยานารีที่สูงสุด	ถูกชายหูดมาได้อายหนักหนา
แม้ไม่ตายก็ไม่สิ้นที่นิินทา	นางโศกาครวญคร่ำลงรำพัน”
	(สายเลือดลึกกลับ)

ตัวอย่างที่ ๒ บทบรรยาย

“ปฐมยามตามฤกษ์มงคลการ	อธิษฐานน้อมประนมบังคมคุณ
บังคมคัลวันทาปรมาจารย์	ผู้ประทานศิลป์ปั้นไม้ฉิ้นสูญ
ไม้ฉิ้นสายได้สืบศักดิ์ตระกูล	อยู่เทิดทูนเกียรติก้องก่าฉายจร
ก่าฉายแจ้แสงศรีกวีศิลป์	ได้สมจินตนาดังกระเดื่องฉอน
กระเดื่องเช่นคูดาวสุนทรกลอน	ตัดตอนแต่งค่อแต่พอควร
แต่พอคิดจิตสว่างทางขับขาน	คุณอาจารย์ประสาทวิทย์ไม่ผิดผวน
ไม่คิดผันกลั่นเกล้าสำเนาฉนวน	เลิศล้ำวันเรีบรราบไม่หยาบคาย
ไม่หยาบคำร่ำรสาพจนาคดี	เชิงฉลาดหลักแหลมแย้มขยาย
แย้มขยับจับคดีเนื่องนิยาย	ประเทศไท้ไทยเจริญอยู่เนิ่นนาน
อยู่เนิ่นนมสมบูรณ์พูนสวัสดิ์	เจริญรัฐรุดหน้ามหาศาล
มหาศักดิ์เลิศทั้งจักรวาล	เหมือนอวดารครองเขตประเทศไทย
ประเทศทั้งจักรภพบนับถือ	เอ่ยออกชื่อภูวนาลก็หวาดไหว
ก็หวาดหวั่นกันจบทั่วภพไตร	ขยาดในบุญญาพระบารมี

พระบรมกษัตริย์เหมือนฉัตรเพชร
 รุ่งเรืองศักดิ์สืบสร้างแต่ทางดี
 เจริญรักหนักในน้ำใจราษฎร
 ชนชาติไทยไหวทันมีชั้นเชิง

ผู้สำเร็จการเมืองรุ่งเรืองศรี
 ชาวบุรีสรรเสริญเจริญเรีง
 ประเทศชาติเกียรติก้าวเหมือนว่าวเหลิง
 เกียรติเอกริ่งก้องอยู่คู่โลกา”
 (สามพี่น้องฝาแฝด : บทปราชญ์น้ำบต)

๕) กลบทัวพันหลักแปลง เป็นกลบทที่หนังสือ อรมุต คิดขึ้นโดยดัดแปลงมาจากกลบทัวพันหลัก ซึ่งเดิมกำหนดให้คำสุดท้ายของแต่ละวรรคใช้พยัญชนะตัวเดียวกันกับคำแรกของวรรคถัดไป เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ก ก ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ข
 ข ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ค ค ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ง

มาเป็นกำหนดให้คำท้ายวรรคหลังทุกวรรคต้องซ้ำกับคำต้นของวรรคต่อไป ซึ่งทำให้แต่งง่ายขึ้น เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ก ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ก
 ก ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ข ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ข

กลบทชนิดนี้ปรากฏมากในบทหนังสือของหนังสือ อรมุต ดังเช่นตัวอย่างที่ ๑ บทชมพู

“การเกิดแก้วกรรมิกามหาหงส์
 ขาคีมไทรเสียดแทรกแบกพะวา
 รักซ้อนซ่อนแซมขุมแสงโสภ

พะยอมคงโคดเดี่ยวได้สาขา
 พะวาหัวหัวว่าวอกในปางรัก
 พายุโยกยอดบนตั้งหนหัก

หักห้อยเห็นหันเคียงพุ่มเรียงรัก
 ต้นคนธาสารภีสีสุ่นสวย
 สนโศกสักรักรุมรับลมบน

ลึกยักกักทำเม่งไม่เกรงคน
 กล้วยไม้ก็กล้วยเถื่อนเรียงเคียงโกสน
 น้ำเต้าคั่นตุมตาคมะขวิดไฟ”
 (สายเลือดคลีกล้วย)

ตัวอย่างที่ ๒ บทชมป่าของด้วงตลก

“ไฟจุดได้ให้คิดลนหิดค้ำ
 ไหลเผือกแผ่กิ่งถูกลูกดำไซ
 ลาลีวัลย์กรรมกรจำปาขาว
 สาเกกอกงอกเรียงเคียงพกา
 นมแมวเม่ามันหมูประคู่คอก
 ขมขี้เหล็กพวกเด็กเด็กไม้หาญอม
 โคนยี่โถโพงอกขึ้นแอบข้าง
 โหนห้อยแกว่งไปมาปะทะ โคน
 คั่นเดินดงหลงมาถึงสามแพรก
 หวันเห็นหัวคนตายได้คั่นจัน

ยื่นลานวอกลอกวานเหงื่อกาไฟไหล
 ลมพัดใบร่วงสู่พุทธธา
 ดอกสาเหล้มสาวเหล่าทิ้งเหล่าสา
 กาบินมาขาบขาบฉาบจิกนม
 ดอกที่อรอกกลีบเล็กขี้เหล็กขม
 เพราะมันขมทั้งยอดหลอดถึงโคน
 มังคุดคางแคช้อยชะนีห้อยหัวโหน
 ทบกัน โคนขานางข้างลูกคั่น
 แพรกหนึ่งแยกทางไปไอศวรรย์
 ผูกเถาวัลย์แขวนห้อยลิ้นย้อยยาว”
 (สายเลือดคลีกล้วย)

ตัวอย่างที่ ๓ บทบรรยาย

“นางปลอมองค์ลงเป็นเช่นบุรุษ
 จากวังวงศ์ทรงม้าอาชาไนย
 ทะยานเหยียบพสุธาม้าเคยศึก
 หาญห้าวหันพันธุมังกรจรทะยาน

เหน็บอาวุธกระชับมันไม่หวั่นไหว
 คู่พระทัยชอยเท่าก้าวทะยาน
 กำลังศึกคะนองกร้าวใจห้าวหาญ
 เขวามาลัยควมม้าเข้าป่าวัน

วันเวียนวนค้นหาพระสามิ

ไม่พบพีทินวงศ์ทรง โศกศัลย์

สันนิษฐานว่ากลุไนยไปไกลครัน

ชักม้าวันเวียนหลงอยู่พงไพร”

(สามพี่น้องฝาแฝด)

๑๐) กลบทสุรางค์ระบำแปลง เป็นกลบทที่หนังสือ ธรรมด คัดแปลงมาจากกลบทสุรางค์ระบำ ซึ่งเดิมกำหนดให้วรรคหนึ่งมี ๘ คำ โดยให้คำที่ ๒ กับคำที่ ๔ คำที่ ๓ กับคำที่ ๕ คำที่ ๔ กับคำที่ ๖ คำที่ ๕ กับคำที่ ๘ ใช้ตัวอักษรเสียงเดียวกันคำที่ ๓ กับคำที่ ๔ สัมผัสสระกันและให้คำที่ ๕ กับคำที่ ๖ สัมผัสสระกันทุกวรรค เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

<p>○ ก ข ก ข ○ ก ข</p>	<p>○ ก ข ก ข ○ ก ข</p>
<p>○ ก ข ก ข ○ ก ข</p>	<p>○ ก ข ก ข ○ ก ข</p>

ดังตัวอย่างเช่น

จนทุกข์สุขทุมซ้อนสะท้อนทรวง
เมื่อไรหนอรอหนักยิ่งรักน้อ
ชะรอยกรรมร่ำก่อให้รอการ

“แต่วันเห็นวันหายไม่วายห่วง
เพราะเหตุหน่วงห่วงเนิ่นห่างเหินนาน
จนคิดมุ่นขุนหมองถึงของสมาน
ควรรำคาญราญคิดสุดฤทธิ์ค้อย”
(ประชุมจารีกวีวัดพระเชตุพน)

มาเป็นกลบทสุรางค์ระบำแปลงดังนี้ กำหนดให้วรรคหนึ่งมี ๘ คำ เฉพาะวรรคแรกและวรรคที่ ๓ ของทุกบทให้คำที่ ๒ กับคำที่ ๓ เป็นอักษรเสียงเดียวกัน คำที่ ๓ กับคำที่ ๔ เป็นอักษรเสียงเดียวกันและให้คำที่ ๓ กับคำที่ ๔ สัมผัสสระกันส่วนวรรคที่ ๒ และวรรคที่ ๔ ยังคงบังคับตามลักษณะกลอนสุภาพปกติ เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

□
 ๐ ก ข ก ข ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐

□
 ๐ ก ข ก ข ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐

กลบทชนิดนี้ปรากฏมากที่สุดในบทหนังสือของหนังสือ อรมุต ดังเช่น
 ตัวอย่างที่ ๑ กษัตริย์กษัตริย์ราฟิง

“ทุกพระองค์ลงมติเป็นเอกฉันท์ กำหนดวันทำลายให้ผายผาง
 มั่นขยาชาติขาดเชื้อจากเครื่องวงศ์ จะต้องลงโทษทัณฑ์กันแน่นนอน
 แม้ปล่อยนานปราณนั้นมันทั้งหมด ร่วมคคข้อทรยศไม่ลดผ่อน
 เป็นกิดขวางก้างแฝงเคลือบแคลงคลอน ให้เดือดร้อนทั้งวงศ์พงศ์พรหมาน
 ไครคคข้อคอกขาดประกาศกฎ ระเบียบบทสหราชวางมาตรฐาน
 จะลบคายลายแค้นตามแผนการ เตรียมทหารกล้าศึกอีกทั้ง
 กำหนดหมายชายเขามาเมศศิริ สถานที่นัดพบต่อเมื่อครบวันถึง
 ถึงวันพบครบเวลาสัญญาจริง ยังไม่ถึงวันนัดจะขอตัดคณิชาย”
 (เจ้าคำคง)

ตัวอย่างที่ ๒ พระสุริยารำพึง

“พระสุริยาอาวรณ์ถอนสะอื้น สุดจะสิ้นน้ำเนตรไว้มิให้ไหล
 ไ้อ้ปารกปร่มพนมไพร นื่องจะไปท่องเที่ยวเพียงเดียวดาย
 อันภัยคงพงคึกมันลึกลับ หลากเหลือ้นับคเนการณ้ประมาณหมาย
 ถึงนื่องกล้านักถ้วอันตราย ที่ไม่วางใจอย่าไปเลย
 ถ้าแม็กถ้วมัวเกรงไม่กล้าเสี่ยง ทุกข์ที่เพียงภูพานิจจาเหย
 นำสังเวชเศษเวรเกณฑ์มาเกษ อย่าห้ามเลยพลางกราบลาตั้งหน้าจร”
 (แรงอธิษฐาน)

ตัวอย่างที่ ๓ พระเทพสุริยารำพึง

“วันจากน้องจ้องนัยเนตรสาว	น้ำเนตรพราวไหลพรั่งลงทั้งสอง
ที่รักเจ้าร้ายใจอาลัยปอง	ที่จากน้องเพราะเกรงจิตพระบิดา
ไปรักอื่นรินอกแต่น้องหมกหมองไหม้	เหมือนพี่ไหลพลิกพลิวปลายชีวา
ที่จริงในใจนั้นคำสัญญา	เป็นสัจจาจ้ามั่นจนวันตาย
น้องคงรู้คู่แรกที่เริ่มรัก	สุดจะหักห้ามสวาทให้ขาดหาย
เมื่อแผนคิดผิดคาดกลับคลาดคลาย	พี่ไม่วายวันนีกเฝ้าตริตรอง”
	(สามมงกุฏ)

๑๑) กลบทอักษรบริพันธ์แปลง เป็นกลบทที่หนังฉิ้น อรมุต กิดขึ้นโดยคิดแปลงจากกลบทอักษรบริพันธ์เดิม ซึ่งกำหนดให้วรรคหนึ่งมี ๘ คำ คำที่ ๖ ๗ ๘ เป็นพยัญชนะเสียงเดียวกับคำที่ ๑ ๒ ๓ ของวรรคถัดไป เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ก ข ค ก ข ค ๐ ๐ ง จ ฉ
 ง จ ฉ ๐ ๐ ช ช ฉ ช ช ฉ ๐ ๐ ญ ฎ ฏ

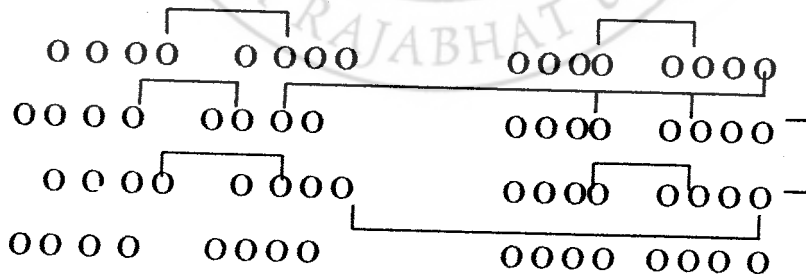
มาเป็นกำหนดให้วรรคหนึ่งมี ๘ คำ ให้คำที่ ๖ ๗ ๘ ในวรรคหลังเป็นพยัญชนะเสียงเดียวกับคำที่ ๑ ๒ ๓ ของวรรคต่อไป เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ก ข ค
 ก ข ค ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ง จ ฉ

กลบทชนิดนี้ปรากฏบ้างในบทหนึ่งตะลุงของหนังสือ อรมุต ดังเช่น
ตัวอย่างที่ ๑ บทบรรยาย

<p>“ฝ่ายพระเจ้าทินวงศ์ดำรงราชย์ เกษมสุขปลุกปลื้มลิ้มเรื่องราว กำจายจัดพี่ก็มาพลัดปลัดสวาท แสนสมักรรักจริงไม่ทิ้งจร จึงทรงคิดจิตร้อนนอนไม่หลับ ความโศกเศร้าถึงสุพัตราวิลาวัณย์ จำเพาะพวกอันรพาลสันดานชั่ว สนองเห็นเป็นเกณฑ์เวรเวรา จึงบอกร้องร้องปลอบประโลมจิต เหมือนขวานฟ้าผ่าผางลงกลางใจ</p>	<p>แสนสวาทศรีสวัสดิ์กษัตริย์สาว พระนางเจ้าพระน้องจากกำจัจจอร กษัตริย์ชาติกระสันชมสมสมร แนบออกนอนนาอนงค์เจ้าทรงครรรภ์ ดั่งไข้จับด้วยข้องจิตคิดโศกสัลย์ คราวมีครรรภ์ครั้งเมื่อคนใจพาลพา ต้องหมองมัวตัวแม่มีงเสน่ห์หา จะพู่พาจำพวกพลคั่นคั่นไป อย่าได้คิดเคลือบแคลงแห่งไหน นางรำไรกอดบาทภักศดา” (สามพี่น้องฝาแฝด)</p>
---	--

๑๒) กลอนสี่ กลอนสี่บางที่เรียกว่า กลอนคำคอน คือ กลอนแปดนั่นเอง แต่มา
แบ่งวรรคใหม่เป็นคำกลอน ๔ วรรค วรรคละ ๔ คำ และเพิ่มสัมผัสในระหว่างวรรคขึ้น
โดยให้คำที่ ๔ สัมผัสกับคำที่ ๖ เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

ตัวอย่างเช่น

“เข้าป่าระหง ชมดงไม้คก
ไม้เคี่ยมไม้เคียน ไม้เรียนไม้รัง
ไม้สวายไม้แชะ ไม้แบกไม้เบื้อ
ไม้ปริงไม้ปราง ไม้ยางไม้ยูง

งอกเคียงเรียงรก หลุมนกหว้าหวัง
สาเกหนุนตั้ง ไม้ทั้งไม้ทุง
ไม้เคื่อลูกคก นกนั้งเป็นฝูง
ไม้แคตันสูง เห็นฝูงชะนี”

(บทชมป่า : หนึ่งทวงศ์ เสียงทอง)

กลอนสี่หรือกลอนคำคอนปรากฏมากในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต
ดังเช่น

ตัวอย่างที่ ๑ บทชมป่า เช่น

“ข้างฝ่ายเจ้าโณมนภาธิดาราช
ทรงหยุดหย่อนผ่อนสบายได้ล้ำควน
กาหลงกุหลาบ อังกาบดอกแก้ว
สร้อยฟ้าราตรี จามรีโศดาน
นมสาวดอกโตก ลมโบกใบไหว
รักเร่เล่ชี สารภีเป็นพวง
ลีเลียดสร้อยสน เสาวคนธ์คัดเค้า
ถึงได้ร่มมยุรีเห็นมิดคน

จากปราสาทปรารงค์ทรงลงเล่นสวน
คูมวล ไม้คอกออกแบ่งบาน
นมแมวกระดิน สังกลิ้นหอมหวาน
ดอกบานดอกตูม เป็นพุ่มเป็นพวง
พุดซ้อนหงอนไก่ มีในสวนหลวง
ดอกดวงลัดดา มณฑาบานทน
เข็มขาวเข็มแดง ชุมแสงโกสน
นิรมลแปลกใจว่าไครมา”

(สายเลื้อยชัตติยา)

ตัวอย่างที่ ๒ บทราพัน เช่น

“เดินพลงนางคิด หัวจิตเศร้าหมอง
 แรกรักแรกใคร่ ผู้ชายให้สัญญา
 รักหลอกหยอกเล่น เขาช่างเป็นไปได้
 เป็นเวรของข้า น้ำตาไหลริน
 แต่แรกหมายปอง ว่าตัวต้องสุกใส
 พอลบบ้านป่า ต้องถูกค่าเช่าเดิม
 ดูหน้าลูกน้อย เศร้าสร้อยสอกล้อ
 หลายล้นปลิ้นปลอก ลวงหลอกน่ากลัว
 วันหน้าถ้าได้ จะรักชายข้างบ้าน
 ได้รักเมียรักผัว ช่วยเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย
 บ่าวบ่าวข้างบ้าน โปรดสงสารแม่ม่าย
 ลองรักแม่ม่าย เดียวบ่าวได้ผลดี

ชลดนย์ไหลนอง เดินร้องไห้หา
 พลิกพลิ้วชิวหา พุดอ้างฟ้าอ้างดิน
 ลืมไวใจง่าย ผู้ชายไม่มีศีล
 รักพลาดขาดคั้น ต้องกลับถิ่นบ้านเดิม
 ทิ้งย่านบ้านไพร เพราะหัวใจเห่อเหิม
 ไม่ดีเหมือนเดิม ความทุกข์เต็มเต็มตัว
 ใจแค้นแน่นตัน นางกัดฟันคำผัว
 ผู้ชายใจชั่ว จะหลาบกลัวจนตาย
 ได้อยู่กันนาน ไม่มีวันเบื่อหน่าย
 ทำนาทำไร่ ไม่พักหมายผู้ดี
 อย่าค่าว่าร้าย ให้แม่ม่ายบัดสี
 เรื่องอชฌาย์สามิ ฐวีธิมาก่อน”
 (ฝนหลงฟ้า)

ตัวอย่างที่ ๓ บทยักษ์จับสัตว์ เช่น

“ร้อนจิตผิตหวัง กำลังหิวจัด
 เผาะเขียบโพงผาง ยักษ์ย่างเข้าป่า
 เสือร้ายลายพาด ยักษ์คาดว่าได้
 เสือถอยเข้าคอง ยักษ์ตรงเข้าคัก
 เสือถอยหลังหนี ได้ทียักษ์จับ
 เสือโคดข้ามห้วย ยักษ์ฉวยตีนติด

ดาจ้องมองสัตว์ ลอดลัดเลาะหา
 เหลียวซ้ายแลขวา เจอหน้ายักษ์
 ยักษ์ย่องเข้าใกล้ เสือร้ายกลัวหนัก
 เสือมรณคลักคลัก ยักษ์หลักหน้าติด
 เสือง่าปากงับ ยักษ์หลบขบผิด
 เสือคืนสิ้นฤทธิ์ ก็ลากขามาพืด

กระดุกยับ ตับแตกแหกเป็นซีก
เหลือกระดุกเกลี้ยงเกลี้ยงมารเขวียงซัด

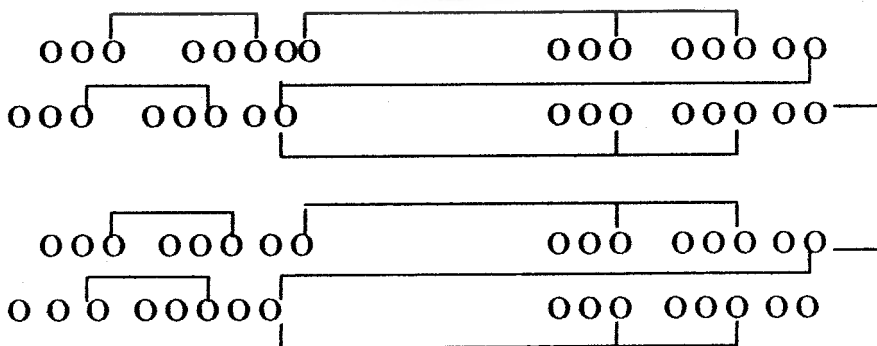
นางนังฉีกกินเนื้อสัตว์
แล้วลอคลักริมควนมาจวนคน”
(เทพบัญชา)

ตัวอย่างที่ ๔ บทตลก เช่น

“รักซ้อนซ่อนกลิ่น กระถินนมแมว
กุหลาบราตรี จำปีชะบา
อังกาบพิภูล หัสคุณส่งกลิ่น
หีนกงตรงนั้น หีนฉั้นหีนยาว
หีนนั้นอันใหม่ หีนใครฉีได้
ต้นว่านหลักไค ว่านไทรจีนเคลียว
คัดเต้าสาวหยุด ดอกพุดโพदान
ต้นนุ่นกุวาง ต้นนั้นหางกวี

ดอกแก้วสาวหยุด กอพุทธรักษา
เฟื่องฟ้าหางรอก นั้นดอกสร้อยดาว
อินทนิลดอกพลับ บานรับลมหนาว
หีนขาวหีนแดง หีนแดงหีนเบี้ยว
แมงโก่เข้าไซ ตกใจหีนเหี่ยว
งูเขียวฟักไข่ ได้ไคพอดี
ต้นว่านหางหมู ต้นนุ่นหมี
ต้นนั้นหนศี ต้นนี้หีนคน”
(จำเลยรัก)

๑๓) กลอนสามห้า กลอนสามห้าคือกลอนแปดนั่นเองแต่แบ่งวรรคใหม่เป็น ๒
จังหวะ ๆ แรก ๓ คำ จังหวะสอง ๕ คำ และเพิ่มสัมผัสขึ้น คือ ให้คำที่ ๓ ของแต่ละวรรค
สัมผัสกับคำที่ ๖ แต่ไม่เคร่งครัดนัก เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

ตัวอย่างเช่น

“เข้ามาใกล้ มิต้องอายคอกน้อง
 พี่เหมือนผึ้ง อยากรเคล้าคลึงมาลี
 บุปผาน้อย คอยพี่หรือมิใช่
 ของคู่กัน จะหนีได้ฉันใด
 ตระกองกอด หัวหนุมออกสาวอ่อน
 หนุ่มพบสาว เหมือนข้าวใหม่ปลามัน

อยู่เพียงสอง ร่วมภิรมย์สมศรี
 ชมเกสร อยากรเข้าชอนเข้าไซ
 แกล้งเหนียมอาย ทำค้อนควักผลักไธ
 ถึงไหนไหน เราสองใจตรงกัน
 ผ่อนเบาหนัก ในเชิงรักสุขสันต์
 กินเท่ากิน มันไม่หมิ่นไม่เบื้อ”
 (บทหนึ่งตะลุงไม่ปรากฏนามผู้แต่ง)

กลอนสามห้ากับกลอนสี่มักใช้ปน ๆ กันเพราะมีทำนองการขับร้องกลอนอย่างเดียวกันเรียกว่า “คำคอน” (อุคม หนูทอง. ๒๕๓๑ : ๑๔๐) ลักษณะการใช้กลอนทั้งสองชนิดประสมกันปรากฏบ้าง ดังตัวอย่าง

“ตัวของน้อง เหมือนคอป่องแตกสร้อย
 เพิ่งออกจากฟอง มาได้สองสามวัน
 เกล็ดพันรับขน เอาไว้ชนปีหน้า
 ไข่เหลืองทองอ่อน เจ้าของเพิ่งสอนเลี้ยง

โก๋ชนตัวน้อย เพิ่งแตกสร้อยสอนขัน
 ส่วนสร้อยนั้น มันอกกันรายเรียง
 อีชีหางรำ ทำทำบินเหวี่ยง
 เลี้ยงไว้ชน ยามเมื่อชนมันเต็ม”
 (บทอัศจรรย์ : หนึ่งศรีพัชร เกื้อสกุล)

กลอนสามห้าที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต เป็นกลอนสามห้าที่มีกลอนสี่ผสมอยู่ด้วย ซึ่งปรากฏบ้างดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑ บทชมพูา

“อาคมเดินขวา สาวเดินมาข้างซ้าย
 ชมปีกขา มันบินมาบินไป

เกี่ยวก้อยไว้ สาวถูกจิตมิตรใหม่
 เกาะกึ่งไทร คู่กิ่งช้อยห้อยเรียง

นั้่นนเกา คุณกเข้าคู่ขัน
 สาวเดินหลัง สาวเดินฟังสำเนียง
 คุณกบีน คุณกกินลูกเหริยง
 ชายนำทาง ชายนำนางชมป่า
 ชายยื่นเล็บ ชายยื่นเก็บกาหลง
 แม่งามสรรพ สาวก็รับมาพลัน
 นางยิ้มแย้ม ทั้งสองแถมเป็นพวง
 อยู่ใกล้สาว หัวใจบ่าวเปลิดเปลิน

ฟังสนั่น ฟังเสนาะเพราะเสียง
 ชายเดินเคียง ชายเดินคู่สุดา
 ช่างน่าเลียง ช่างน่ารักปีกษา
 คุณมาลา คุณคอกไม้หลายพันธุ์
 เก็บแล้วส่ง ส่งให้แม่จอมขวัญ
 ยืนยิ้มพราย ยิ้มให้ชายเพลิน
 เห็นพินทอง พินของน้องแดงเฟิน
 ชวนกันเดิน ชวนกันเล่นเย็นใจ”
 (ดอกฟ้าละออองคิน)

ตัวอย่างที่ ๒ บทชมป่า

“อบเชยออกช่อ บานล่อลมหนาว
 ลูกลมพัด ลูกลมบัคโบกใบ
 ผู้หญิงเหมือนดอกไม้ ผู้ชายเหมือนคั้ง
 โนนนกกัง ทำรังชายควน
 ต้นนางแย้ม มันขึ้นแซมคันโคก
 ปลายทุ่งรก นั้่นรังนกเขาไฟ
 หอมสายหยุด หอมดอกทุดโพदान
 ดูเหว่าลาย มันไขไวัริงกา
 นางนกยาง มันเดินทางไปไกล
 จริงหรือไม่จริง ท่านหญิงท่านชาย
 เขาว่าชาวเหนือ ลงเรือกลัวเข้
 งามคมชมเพลินเจ้าเดินทาง

ดอกควงร่วงพราว เพราะทนนหนาวไม้ไหว
 แมงกู่ไซ เข้าสมทบรบกวณ
 ขอบเกล้าคดลึง ขอบจับต้องของหงวน
 นกนางนวล มันจับปลายไม้ไทร
 ลูกลมโยก มันโบกถึงไหวไหว
 นกเขาไทร มันบินไปบินมา
 ต้นเกร็ดช้าน แผ่กิ่งก้านสาขา
 ไต่ขึ้นมา เขาเรียกกาเหว่าลาย
 บินไปไซ้ เมืองลับแลแม่ม่าย
 หรือว่าใคร เคยได้ไข่นกยาง
 ชาวเลขึ้นเหนือ กลัวเสือกลัวสาว
 จะตั้งนางผกาแก้วไว้แถวไพร”
 (ขอคกคัถญู)

ตัวอย่างที่ ๓ บทอักษรชัย

“พระอุ้มนางวางเตียงแล้วเคียงข้าง	กาหลงนางเจ้าโอนอ่อนผ่อนหา
นางผ่อนให้ ไม่นึกอายเทวา	เทวาเหย พวกเทวาอย่าฟัง
ชายจับหญิงกอด ชายสอดหญิงรัด	ความกำหนัด ใจหวัคจิตหวัง
คัมहाดาแห คนแก่อ่าฟึง	แต่กลางเที่ยง ยังสิ้นเอียงสิ้นอาย
บ่าวกอดหล่อน ให้สาวนอนลงข้าง	พอรู้ทาง พลิกให้นางนอนหงาย
นางเมขลา ออกว่าทำเขาควาย	ผู้ชายคู่ ทำราหูอมจันทร์
ช่วยจันทร์เจ้าเหย คายเหยคายคาย	ราหูร้าย เมาคัมहाดาหัน
พวกลุงป้าอย่ากระดากว่าหนึ่งปากคัน	อักษรชัยกลางเที่ยงบนเตียงทอง”

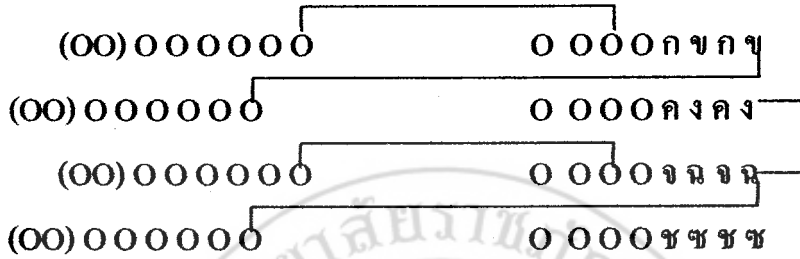
(จำเลยเถิดกลับ)

๑๔) กลอนทอย เป็นกลอนพื้นบ้านภาคใต้ชนิดหนึ่งนิยมใช้แต่งบทมโนราห์ต่อ มามีนาขนางตั้งตะลุงบางคนได้นำรูปแบบของกลอนทอยมาใช้แต่งบทนางตั้งตะลุง ซึ่งทำให้ กลอนทอยมีบทบาทหน้าที่เพิ่มขึ้น และเป็นที่รู้จักแพร่หลายเพิ่มขึ้น คำว่า “ทอย” หมายถึง “ทะยอย” หรือ “ซ้ำ” หรือ “คู่” บางครั้งจึงเรียกกลอนทอยว่า “กลอนซ้ำ” หรือ “กลอนคู่” อุดม หนูทอง (๒๕๑๖ : ๑๖๒) อธิบายรายละเอียดของกลอนทอยไว้สรุปได้ ดังนี้

รูปแบบของกลอนทอยอาจจำแนกได้เป็น ๓ รูปแบบ ดังนี้

๑) รูปแบบที่ ๑ กลอนทอย ๑ บทมี ๒ บาท คือ บาทเอกและบาทโท แต่ละบาทมี ๒ วรรค รวม ๑ บทมี ๔ วรรค วรรคแรกของทุกบาทมี ๖ - ๘ คำ วรรคที่ ๒ และ ๔ มี ๘ คำ ให้คำสุดท้ายของวรรคที่ ๑ สัมผัสกับคำที่ ๓ ของวรรคที่ ๒ ให้คำที่ ๕ และ ๖ ของ วรรคที่ ๒ และ ๔ ซ้ำกับคำที่ ๓ และ ๘ ในวรรคเดียวกันตามลำดับ คือ คำที่ ๕ จะซ้ำกับ

คำที่ ๓ คำที่ ๖ จะซ้ำกับคำที่ ๘ และให้คำสุดท้ายของวรรคที่ ๔ ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ ของบทต่อไป เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

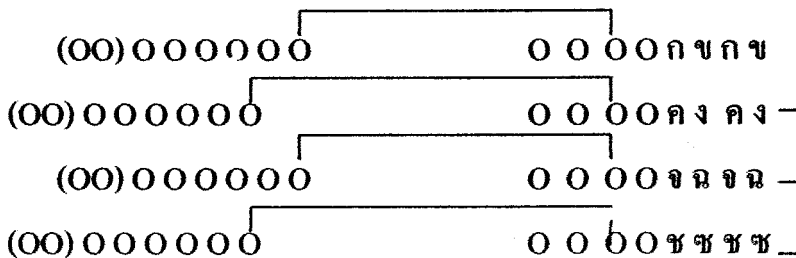

ตัวอย่างเช่น

“ไม่รักพี่ไม่มาหา	ที่พี่มาเพราะหวังเห็นหวังเห็น
เป็นตายให้ได้แนบแน่น	น้องอย่าผลักรให้หักรานหักราน
ตัวพี่นี้เปรียบเหมือนมด	ไหนจะอดซึ่งรสหวานรสหวาน
ตัวน้องนี่คือน้ำตาล	คู่กันแล้วไม่เคยจืดกันเคี้ยวกัน”

(บทมโนราห์ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

๒) รูปแบบที่ ๒ เหมือนรูปแบบที่ ๑ แต่ไม่บังคับให้คำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ ๓ ให้คำสุดท้ายของวรรคที่ ๓ สัมผัสกับคำที่ ๓ ของวรรคที่ ๔ และให้คำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ และ ๔ ของบทต่อไปเช่นเดียวกับกลอนหัวเดียวของภาคกลาง เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

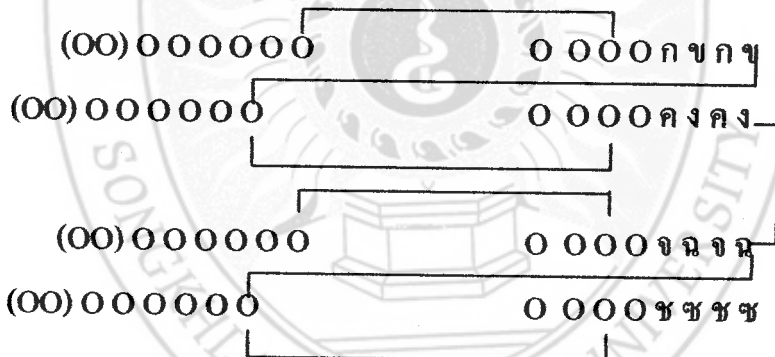
ตัวอย่างเช่น

“ทุกวัน โลกมันผันแปร
สมัยก่อนคนยึดพระธรรม์
ขาดศีลเพื่อนฝูงไม่ว่า
มีเงินเขานับเป็นพี่น้อง

ไม่ว่าแลไปทางไหนทางไหน
คนทุกวันไม่เป็นไรเป็นไร
ขาดเงินตราต้องเข้าใจเข้าใจ
ถ้าได้ช่องเอาเข้าไปเข้าไป”

(บทม โนราห์ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

๓) รูปแบบที่ ๓ เหมือนรูปแบบที่ ๑ และที่ ๒ แต่ให้คำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ ๓ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๓ สัมผัสกับคำที่ ๓ ของวรรคที่ ๔ และให้คำสุดท้ายของวรรคที่ ๔ สัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ ของบทต่อไป เช่นเดียวกับกลอนสุภาพ เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

ตัวอย่างเช่น

“ผลงานกษัตริย์ยกประวัติมาอ้าง
เพราะพระราชชาติพัฒนาสังคม
กษัตริย์ได้ต่อสู้ได้กอบกู้ชาติ
มั่งคั่งมั่งมียิ่งทวีคูณ

ผลงานต่างต่างสร้างสมสร้างสม
ไทยจึงอุดมสมบูรณ์สมบูรณ์
จึงเอกราชไม่สูญไม่สูญ
เพิ่มพูนความสุขทุกคนทุกคน”

(บทม โนราห์ของนายสุนทร นาคประดิษฐ์)

กลอนทอยที่ปรากฏในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ้น อรมุต มีบ้างที่ใช้รูปแบบกลอนทอยแบบที่ ๒ แต่ไม่บังคับให้คำสุดท้ายของวรรคที่ ๔ สัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ และ ๔ ของบทต่อไปแบบกลอนหัวเดียวของภาคกลาง แต่ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบกลอนทอยแบบที่ ๓ ซึ่งมีข้อสังเกตคือ บังคับให้คำที่ ๓ ของวรรคที่ ๑ และวรรคที่ ๓ สัมผัสกับคำที่ ๔ แบบกลอน ๔ ทุกวรรคทุกบทดังตัวอย่าง

ใช้รูปแบบกลอนทอยแบบที่ ๒ ดังเช่น

“บายเนื่อน้องเหอบายใจ	เป็นบุญไหรที่โชคดีโชคดี
รยแล้วต้องรยแน่	มาภายแก่เป็นเศรษฐีเศรษฐี
หายห่วงเพราะดวงเราคี	มาวันนี้กูเดินรำเดินรำ
หน้าร้ายอีเอาไว้ทำไหร	ต้องจุดไฟเผาหน้าเผาหน้า
คล่องเกินแห่งเดินแล้วรำ	บุญชักนำถึงคราวถึงคราว
วันนี้กูนี้กสงสัย	ผีตัวไหนเข้าที่เข้าที่เข้า
กว่าทำทำไม่ยาว	ไอ้ที่เข้าอีสูญคนสูญคน
เด็กวัดมันซัดกุกูชี	พ่อท่านดีเอาสามหนสามหน
พวกพ้องเรามาสองคน	เล่นนายมนตรีโอภาโอภา”

(อภินิหารพระสุริยเทพ)

ใช้รูปแบบกลอนทอยแบบที่ ๓ ดังเช่น

“เดินออกจากห้องเดินร้องมาพลาง	กรรมน้องสร้างแต่ชาติไหนชเตไหน
น้องเสียหายถูกทำลายหัวใจ	ช่างกระไรหนอผู้ชายผู้ชาย
แรกพูดสัญญาวาจาลับ	น้องได้รับความเสียหายเสียหาย
พี่กฤษดาเหอไม่น่าลวดลาย	ให้น้องรักใครไว้อใจไว้อใจ

น้องรักน้องหลงตกลงเสียท่า
ไม่รักไม่ขี้อ้อมมาหลอกน้องทำไม
สุชนาย้อยไหลย้อยไหล
น้องเชื่อใจจึงเสียทีเสียที”
(ชาตกรเหนือเมฆ)

“โอ้พระฟองของน้องเหย
น้องไม่คิดพี่ไม่คิดปราณี
ไม่มีเรื่องไม่เคยเคืองเคยขี้อ้อม
พี่ฟองบรรดิสฐูไม่น่าผิคนัดสัญญา
แรกสัญญาที่พูดว่ารักน้อง
ไม่น่าหลอกไม่น่านอกใจเมีย
ไม่นึกเลยจะหลบหนีหลบหนี
น้องรักพี่จึงตามมาตามมา
กลับทิ้งน้องให้ตามตามหา
พี่ไม่น่าจะหนีเมียหนีเมีย
พอได้ช่องที่หนีเสียหนีเสีย
สาวไหนเขียร์เอาพี่ไปพี่ไป”
(สวรรณฉบับศาล)

๑๕) กลอนผสม ในที่นี้หมายถึง กลอนที่มีการผสมผสานระหว่างกลอนสุภาพหรือกลอนแปดกับกลอนกลบทชนิดใดชนิดหนึ่งหรือหลายชนิดซึ่งหนึ่งฉันทอรรถเป็น ผู้คิดขึ้น กลอนชนิดนี้ปรากฏบ้างในบทหนึ่งตระกูลของหนึ่งฉันทอรรถ ดังเช่น

ตัวอย่างที่ ๑ ในบทสนทนาโต้ตอบระหว่างนันทจักรกับกุมพกาศในเรื่องสามมงกุฎ ปรากฏกลอนสุภาพผสมกับกลบทสุรางค์ระบำแปลงคังที่ว่า (ที่พิมพ์ตัวหนาเป็นกลบทสุรางค์ระบำแปลง)

นันทจักร : น้องรอดตายเพราะยาดีของพี่คอก
เชื้อเขาหลอกแล้วน้องจะหมองหมาง
ที่ควรอยู่คู่จิต ไม่คิดจาก
ใครเป็นก้างกีดกันต้องอันตราย
กุมพกาศ : ได้เพื่อนรักพรรคเราจะเอาเรื่อง
ให้แค้นเคืองกันหูไม่รู้หาย

นันทจักร : เอ็งยงนกดกลางกาหลงตาย
 ที่เธอได้พันเคราะห์นั้นเพราะเรา
 กุมพาศ : ไอ้ข้าหน้ากากนี่อยากดัง
 กูฟังฟังเหมือนจิ้งจอกมาหลอกเห่า
 ไอ้หางคู้หูเม้นจะเล่นเรา
 จะตายเปล่าไม่ทันรอดตลอดวัน
 นันทจักร : ไอ้สั่นเกือกเลือกก้าวมากล่าวแกล้ง
 เดียวกูแทงตายโหงอูด โพรงหัน
 ถึงธนูคือจริงกว่ายัง ไม่ทัน
 กูจะฟันให้หูกาชาตีกาลี
 (สามมงกุฏ)

ตัวอย่างที่ ๒ ในบทบรรยายในเรื่องสายเลือดลึกลับปรากฏกลอนสุภาพกับกลบทัวพันหลักแปลงผสมกันดังที่ว่า (ที่พิมพ์ตัวหนาเป็นกลบทัวพันหลักแปลง)

“ฝ่ายนางประภาวดีศรีสวัสดิ์	อยู่ปรางค์รัตนทุกข์ทับกระสับกระส่าย
เพราะเบื้องหลังยังมีราศีกาย	ทุกวันคืนสะอื้นอายอาครุทรวง
ทรวงสะอื้นขึ้นขมระทมเศร้า	ทุกข์นั้นเทียบเปรียบก็เท่าภูเขาลวง
เหมือนเขาขรซ้อนท์บอยู่กับทรวง	สุขลนัยไหลร่วงทูลศรราย
ทูลศรเรื่องหว่าไม่รู้ว้าซู้ปล้ำ	ถูกซู้ปลุกทุกข์ชำระสำระสาย
สายเสียแล้วถึงจะขึ้นก็ไม่คืนอาย	อายที่ชายนั่นก็น้องของสามี
มีครรภามาคำนวณจนจะคลอด	แม้มันรอดชีวิตมาน่าบัดสี
เมื่อเอาเสื่อมันมามองแล้วร้องทุกที	เหมือนหนึ่งมีหนามจิ้มอยู่ริมใจ
ใจมันจุกแล้วยิ่งเจ็บซ้ำจริงจริง	คอยคูเถิดจะเกิดทิ้งอย่าสงสัย
สงสารนางประภาวดีทุกข์จีใจ	คิดครวญคร่ำรำไรรำพันครวญ”

(สายเลือดลึกลับ)

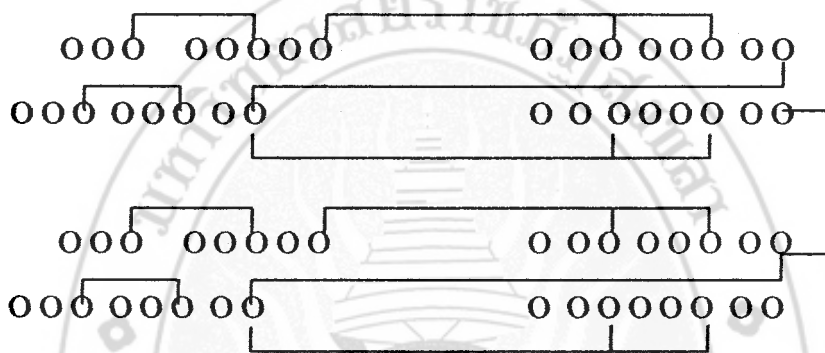
ตัวอย่างที่ ๓ ในบทบรรยายในเรื่องสามพี่น้องฝาแฝดปรากฏกลอนสุภาพกับ
กลบทกบเดินต่อยหอยผสมกันดังที่ว่า (ที่พิมพ์ตัวหนาเป็นกลบทกบเดินต่อยหอย)

“หักอารมณ์ข่มทุกขันธ์ทุกบ้านหา หวนอาลัยใจแม่ร้าวเศร้าแสนกรวญ เขาระเบิดเกิดวิบัติพลัดกับแม่ ใจแม่เศร้าเข้าทั้งสามเป็นอย่างไร ใจแม่หวังจึงมอหามาไม่เห็น เทพไททิพย์โสคงโปรดปราน	ไม่เจอหน้าลูกน้อยละห้อยหวน กลางเขาควนไกลเขตคนแม่จอนใจ ตกไหนแน่ตัวน้อยหนูเจ้าอยู่ไหน แม่ตั้งใจมาตามจบไม่พบพาน วิบัติเชิญวิบากขัดพลัดสถาน ช่วยบันดาลให้พบบุตรสุดอาลัย” (สามพี่น้องฝาแฝด)
---	--

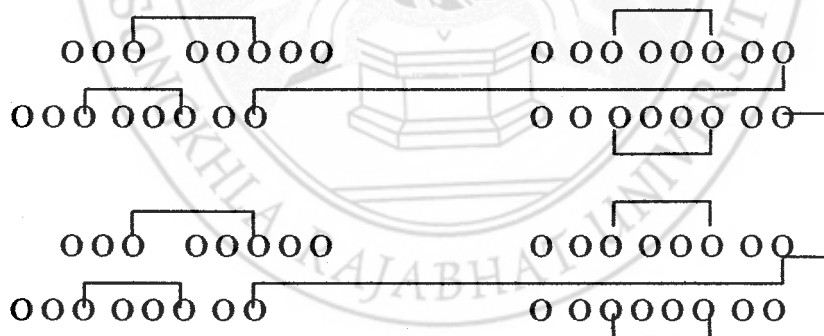
ตัวอย่างที่ ๔ ในบทบรรยายความในใจของตัวละครในเรื่องสายเลือดชาติยา
ใช้กลอนสุภาพ กลบทสุรางค์ระบำแปลงและกลบทกบเดินสามตอนผสมกัน ดังที่ว่า

“ศักดิ์รินทร์จากแผ่นดินทราวกะ ผิดจังหวะจะหวังการครั้งนี้ ที่ร้ายนักเพราะรักนางแล้วอ้างเป็นเขย กลัวน้องเขยเกรคน้องดีไม่หนีก็ตาย คอยโอกาสคาดว่าเกิดขึ้นสักครั้ง รู้พี่น้องลองพิณจคิดก่อการ ศักดิ์โสภณสนตะพายควายเขาเก คัดพระศอต่อไม้สักเสียบปักไว้	ต้องตั้งหน้าอพยพลบหลีกหนี เรื่องไม่แน่แม่ไม่หนีก็อันตราย จีนรักต่อพ่อรู้เคยเลยหนีหน้าย น้องไม่รู้คูมันร้ายหลายประการ ค่อยบอกเรื่องความเบื่องหลังดังหลักฐาน เลือกลูกพ่อส่อเหล่าพาลผลาญให้ตาย แค้นเหลืออันคนหลายเดห์กะเนหมาย ให้ลือหาว่าชายไร้เทียมทาน” (สายเลือดชาติยา)
---	--

๑๖) กลอนสามห้าแปด เป็นกลอนสามห้าที่หนังฉิ่น อรมุต คิดขึ้นโดยดัดแปลงจากกลอนสามห้าเดิมที่กำหนดให้คำที่ ๓ ของวรรคแรกสัมผัสกับคำที่ ๖ คำที่ ๘ ของวรรคแรกสัมผัสกับคำที่ ๓ ของวรรคที่ ๒ คำที่ ๘ ของวรรคที่ ๒ สัมผัสกับคำที่ ๘ ของวรรคที่ ๓ คำที่ ๘ ของวรรคที่ ๓ สัมผัสกับคำที่ ๓ ของวรรคที่ ๔ และคำที่ ๘ ของวรรคที่ ๔ ส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๘ ของวรรคที่ ๒ ของบทต่อไปเขียนเป็นแบบได้ดังนี้

มาเป็นกำหนดให้คำที่ ๘ ของวรรคแรกและวรรคที่ ๓ ไม่ต้องสัมผัสกับคำที่ ๓ ของวรรคที่ ๒ และ ๔ ส่วนบังคับอย่างอื่นยังคงเดิม เขียนเป็นแบบได้ดังนี้

กลอนสามห้าชนิดนี้ปรากฏบ้างในบทหนึ่งตะลุงของหนังฉิ่น อรมุต ดังเช่น

ตัวอย่างที่ ๑ บทบรรยาย

“น้องขอบคุณพระเชษฐาที่มาช่วย	เอ็นดูด้วย เอ็นดูช่วยนำส่ง
พาน้องกลับหลัง ไปถึงวังถึงวงศ์	น้องสบาย น้องจะให้รางวัล
พ่อรูปสวย พ่อมาช่วยน้องแล้ว	น้องไม่ตาย น้องจะให้ของขวัญ
ข้าวของทั้งหลาย น้องมอบให้ทุกคน	ถ้ารักน้อง พี่ไม่ต้องเกรงใจ
พี่รักสมบัติ น้องจะจัดไว้ทำ	ลองบอกที ว่าหม่อมพี่เอาใคร
เชื่อน้องเถิด ว่าน้องเปิดหัวใจ	ถ้าปราณี พี่อย่าหนีเข้าคาง
ทั้งพ่อแม่ จะมีแต่ยินดี	จะเห็นด้วย เมื่อพี่ช่วยนำส่ง
บิศุราช หรือพระมาตุรงค์	หรือพวกพ้อง พวกน้องต้องพอใจ
ตอบแทนพี่ชาย น้องให้ของดี	ไหนลองทาย ว่าน้องให้ของใคร”

(น้องแก้ว)

ตัวอย่างที่ ๒ บทบรรยาย

“นางจัดแจงแต่งที่บรรทมถวาย	เชื้อเชิญชายขึ้นบนแท่นมณเฑียรกรม
ร้อนจัด สาวมาเปิดพัดลม	เปิดถวาย ให้พี่ชายสำราญ
รินสุรา สาวนำมามอบให้	ขอเชิญลอง เหล้าของน้องหอมหวาน
พี่ดื่มเหล้า น้องจะเล่นิทาน	เชิญเถิดพี่ เหล้าไม่มียาพิษ
ได้เมียสาว ต้องดื่มเหล้าหนอยหนอย	ถ้ารักน้อง ขอเชิญลองสักนิด
พี่อย่าขัด พี่อย่าตัดน้ำจิต	พระขอครัก พี่ไม่พักร้อนใจ
นอนเสียมั่ง น้องจะนั่งอยู่ใกล้	พวกขุนริน มัน โบกบินไสว
เชื่อน้อง พี่ไม่ต้องร้อนใจ	พวกขุนริน มิได้กินพี่เลย
เวยอ่อนน้อง ให้ต่างหอมอนข้าง	ทั้งสองแขน น้องให้แทนแขน
หลับเสียดักตื่น ค่อยลุกขึ้นมาเชย	พี่เหนื่อยมา น้องไม่กล้าทวงใจ”

(น้องแก้ว)

ตัวอย่างที่ ๓ บทชมป่า

“พระอุnger พระอุงหล่อนตามหลัง พระเคินเล่น สายลมเย็นพัดผ่าน
ชมสาวหยุด ชมดอกทุกุศโทคาน บนปลายแต่้ว นกแขงแขวสองตัว
มันเคียงคู๋ มันเกาะอยู่กิ่งนั้น คูเถิดน้อง นางปิกย์มีฝั้ว
มากับชาย แลว่น้องไม่ต้องกลัว พี่ไมแกล้ง ไมข่มเหงน้ำใจ”
(สวรรคบันดาล)

